

Розвиток інформаційно - мережевої культури майбутнього вчителя початкових класів

В умовах модернізації освіти створюється нове високоякісне інформаційне середовище навчання, що стимулює процес інформаційного розвитку його учасників. Очевидно, що нинішня система навчання не лише знаходиться під впливом соціального середовища, а й є важливим чинником його розвитку. Інформаційне середовище стимулює учасників освітнього процесу на участь у принципово новому виді комунікацій, орієнтованих на діяльнісний, операційний характер поведінки. Дані тенденції зумовили ріст вимог до інформаційної компетентності особистості. Людині все більше потрібні знання, сформовані уміння й навички ефективного пристосування до швидко змінюваного інформаційного середовища, уміння використовувати надалі його в своїх цілях.

Інформаційне суспільство має такі особливості, що інформаційними ресурсами повинні оперувати більша частина громадян. Тому освітні установи намагаються сформувати таке середовище навчання, де суб'єкти освітнього процесу мають можливість одержати необхідні відомості, що мають бути доступними, відрізнитися повнотою, оперативністю, адекватністю завданням, що розв'язуються.

Останнє означає, що сучасний учитель сам має бути відкритим до сприйняття всеможливих відомостей. З огляду на лавиноподібний потік їх в сучасному суспільстві, на складність і різноманітність інформаційних технологій він має володіти високим рівнем **інформаційної культури**.

Проблемами формування інформаційної культури (ІК) особистості в Україні науковці почали займатися порівняно недавно. Більшість науковців (Р.С.Гуревич, М.І.Жалдак, А.А.Гулеватий та ін.) одностайні щодо того, що інформаційна культура пов'язана із соціальною природою людини. Вона вбирає в себе знання тих наук, що сприяють її розвитку й пристосуванню до конкретного виду діяльності (філософія, кібернетика, інформатика, математика, фізика, психологія, педагогіка і низка інших дисциплін).

Проте наявні визначення цього поняття часто трактують його занадто вузько. Так, А.А.Гулеватий основним у визначенні поняття „інформаційна культура” вважає готовність до „використання нових інформаційних технологій у своїй життєдіяльності”, а основну роль у формуванні інформаційної культури відводить предмету інформатики [1, с.37]. На нашу думку, підготовка в галузі інформатики повинна включати не тільки практичне освоєння інструментарію інформаційних технологій, а й оволодіння загальними поняттями і методами інформатики як базової наукової і навчальної дисципліни. Вищий рівень методології інформатики складають поняття про інформацію й інформаційні системи, про інформаційні процеси, про місце і функції інформатики в системі наук і т.ін.

Частіше під інформаційною культурою особистості розуміється сукупність методів, прийомів і навичок із збирання, зберігання, опрацювання, подання, передавання всеможливих повідомлень і даних [7]: інформаційна культура – уміння цілеспрямовано працювати з інформаційними ресурсами і використовувати для доступу до них, опрацювання і передавання необхідних повідомлень, комп'ютерні інформаційні технології, сучасні технічні засоби і методи. Автори зводять одну зі складових загальної культури людини тільки до визначеного уміння або тільки до сукупності методів, тим самим, звужують зміст поняття. Проте інформаційна культура є визначальним чинником розвитку всіх інших складових культури людини. Ми більше згодні з тлумаченням ІК як „якісною характеристикою життєдіяльності людини, насамперед в галузі одержання, передавання, зберігання та використання необхідних відомостей, де пріоритетними є загальнолюдські духовні цінності” [4, с.106].

Перекликаються між собою і два наступні означення: „Інформаційна культура – рівень знань, що дозволяє людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь у його формуванні і сприяти інформаційній взаємодії ” [6, с.59]. „Інформаційна культура – сукупність інформаційних можливостей, що доступні фахівцям в будь-якій сфері діяльності в момент розвитку цивілізації” [8, с.12].

Учитель постійно працює з масивами повідомлень і даних, що в сучасному суспільстві збільшуються швидкими темпами. Дати правильну дидактичну оцінку інформаційної продукції здатна лише інформаційно грамотна особистість, тому закономірною є необхідність підготовки вчителів до оволодіння педагогічними технологіями формування інформаційно грамотної особистості в сучасному постіндустріальному суспільстві, а для цього вони самі мають володіти високим рівнем інформаційної культури.

Отже, формування і розвитку інформаційної культури майбутнього вчителя – це не лише мета освіти, а й засіб, що дозволяє найбільш ефективно здійснювати освітні процеси. Розглядаючи інформаційну культуру як складову професійно-педагогічної культури вчителя, ми виходимо з того, що інформаційна грамотність і компетентність мають сприяти розвитку його загальної культури, що включає і професійно-педагогічну.

До ІК вчителя М.І.Жалдак відносить уміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання різноманітних відомостей, в тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці повідомлень, що стосуються відповідної предметної галузі і суміжних галузей [3].

Інформаційна культура вчителя, на думку О.Й.Карабін [5, с.37], яка вважає, що інформаційна культура майбутнього вчителя є „відносно цілісна підсистема загальної професійної культури людини”, є продуктом його творчих здібностей і в сукупності з професійно значущими якостями вчителя виявляється в таких аспектах:

- висока комунікативна культура;
- розуміння й уміння адекватно інтерпретувати тенденції розвитку інформаційного суспільства;

- володіння основами аналітичного опрацювання повідомлень і даних;
- уміння працювати з різними повідомленнями і даними;
- знання особливостей інформаційних потоків у своїй сфері діяльності;
- ефективна робота з масовими інформаційними технологіями;
- уміння отримувати відомості з різних джерел та подавати їх в зрозумілому вигляді;
- навички використання технічних пристроїв;
- володіння всіма жанрами навчально-методичної літератури;
- володіння засобами психолого-екологічного захисту від негативних повідомлень.

Коли йдеться про вчителя початкових класів, який, з огляду на специфіку предметного навчання, змушений працювати з різнопредметним матеріалом, то від нього вимагаються ще й уміння інтегрувати між предметні відомості, створювати якісно новий власний навчальний матеріал.

Тому до даного переліку можна додати ще такі аспекти:

- уміння оцінювати якість повідомлень: їх правдивість і важливість;
- уміння інтегрувати різнопредметні відомості;
- уміння створювати власний навчальний матеріал.

Отже, **інформаційна культура вчителя початкових класів** – це система знань, умінь і навичок із формулювання потреби в знаннях; здійснення пошуку необхідних відомостей з усієї сукупності інформаційних ресурсів; з відбору, оцінювання, зберігання знайдених матеріалів; з інтеграції, структуризації та створення нових матеріалів.

Формування інформаційної культури педагога ґрунтується на інформаційній освіті, головне завдання якої полягає в підготовці вчителів до життя і діяльності в сучасному інформаційному суспільстві, навчанні школярів сприймати, розуміти різноманітні повідомлення, усвідомлювати специфіку їх впливу на психіку. Тому в навчальні плани всіх факультетів Вінницького державного педагогічного університету різних спеціальностей введені комп'ютерно-орієнтовані дисципліни: „Основи роботи з персональним комп'ютером”, „Мультимедійні засоби навчання”, „Методика застосування комп'ютерних технологій при навчанні предметів шкільного курсу”.

Досвід показує, що ці предмети викликають у майбутніх учителів значний пізнавальний інтерес, спонукають до самостійності й творчості, розвивають професійні уміння та навички. Однак, на таких заняттях комп'ютер і комп'ютеризоване навчальне середовище є лише об'єктом вивчення. Навички, що одержані на репродуктивному рівні, не знаходять застосування під час реалізації практичної діяльності.

Для усунення цього недоліку процес інформатизації системи освіти не повинен зводитися лише до придбання технічного та програмного забезпечення. Випереджуваними темпами має бути створений і реалізований механізм підготовки вчителя, “зануреного” в інформаційне середовище.

Як одну із найважливіших складових інформаційної культури майбутнього вчителя слід вважати його інформаційно-мережеву культуру, що передбачає уміння використовувати Інтернет-ресурси для своєї професійної діяльності (навчальної, творчої).

Працюючи з першокурсниками, ми з'ясували, що, незважаючи на деякі вміння працювати з комп'ютером, користуватися всесвітньою інформаційною мережею можуть одиниці. Тому першим кроком роботи кафебри у напрямі розвитку ІК студентів ми обрали вивчення дисципліни під назвою „Основи інформаційної культури педагога”, яка вивчається з перших днів навчання у ВНЗ і покликана вирішувати такі завдання:

1. Допомогти студентам опанувати бібліотечно-бібліографічними знаннями, необхідними для їхньої наукової і навчальної роботи.
2. Сформувати навички користування традиційним довідково-пошуковим апаратом бібліотеки (фонд довідкових видань, каталоги, картотеки), мережею Інтернет.
3. Навчити першокурсників ефективно працювати з книгою, іншими видами інформаційних джерел.
4. Закласти основи для розвитку конспектування, реферування.
5. Показати можливості використання інформаційних технологій в освітній діяльності.
6. Допомогти опанувати методикою написання й оформлення курсових, дипломних і інших наукових праць.
7. Навчити інтегрувати різнопредметні знання і структурувати знайдені відомості відповідно до вимог професійної діяльності.

Студентам пояснюємо, що в даний час гостро відчувається потреба в постійному, оперативному відновленні професійних знань. Тому інформаційна культура – це показник рівня професійної компетентності сучасного педагога й умова його конкурентоздатності на ринку освітніх продуктів і послуг. Формування й розвиток інформаційної культури вчителя – об'єктивний процес. Адже в умовах інформаційного суспільства практично всі професії, у тому числі й педагогічна, будуть мати інформаційний характер, інформаційну сутність і визначатися розвитком інформаційного середовища.

Завдяки вступним заняттям, спрямованим на підвищення інформаційної культури майбутнього педагога, студенти-першокурсники дізнаються, які невичерпні можливості для навчально-виховного процесу має використання інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Студентам наголошується, що поширення новітніх інформаційних технологій дозволяє сьогодні говорити не про інформаційні фонди того або іншого сховища інформаційних матеріалів, а про виникнення інформаційно-мережових ресурсів. Особливості сучасного інформаційного простору висувають у якості одного з першочергових завдань цілеспрямоване формування й розвиток інформаційно-мережової культури користувачів.

Виходячи з цих базових положень, можна стверджувати, що важливою складовою процесу формування системи освіти інформаційного суспільства повинне стати оволодіння майбутніми вчителями методикою інформаційного самообслуговування, раціональними прийомами пошуку, аналізу й систематизації відомостей, навичками використання сучасних інформаційних технологій і мистецтвом

формулювання суті пошукових запитів. А це вже зміст не простої інформаційної культури, а перехід до **інформаційно-мережевої** культури.

З огляду на сказане найдоцільнішою формою розвитку інформаційно-мережевої культури майбутнього вчителя є організація занять в Інтернет-класах. Проте репродуктивний рівень проведення занять, як показали наші спостереження, не дав високих результатів. Знайомство з мережею і можливостями її використання викликало жвавий інтерес у студентів першого курсу, але більшість із них розгубилися перед величезним обсягом матеріалу. На завдання викладача знайти корисний матеріал майбутні вчителі відреагували по-різному. Наводимо напрями і тематику інформаційних пошуків, що здійснювалися першокурсниками в Інтернет-класі (Табл.1.).

Таблиця 1.

Інтереси студентів-першокурсників, які працювали в мережі Інтернет

Напрями інформаційних пошуків студентів першого курсу	Кількість студентів (%)
Матеріал для підготовки до занять з предметів, що вивчаються у ВНЗ	11
Відомості про мобільні телефони	3
Відомості з проблем початкової школи	1
Відомості про улюблених співаків	12
Відомості про улюблених кіноакторів	8
Фотографії тварин, рослин	9
Картинні галереї	7
Світ моди	17
Музика	4
Погода на тиждень	2
Служба знайомства	10
Гороскопи	16

Звертає на себе увагу той факт, що скористатись можливостями мережі Інтернет для пошуку необхідного матеріалу з метою підготовки до навчальних занять вирішили лише 11% студентів. Натомість великою популярністю користувалися гороскопи і світ моди. Поцікавилася питаннями, близькими до проблем початкової школи, лише одна студентка.

Така спрямованість інформаційних інтересів майбутніх учителів змусила нас шукати методи формування їхньої інформаційно-мережевої культури, спрямовуючи інформаційні інтереси в професійне русло. Для цього необхідно було застосувати діяльнісний підхід. З метою реалізації діяльнісного підходу для формування інформаційно-мережевої культури в майбутнього вчителя початкових класів використовувалася педагогічна технологія “метод проектів”.

Студентам пропонувалися теми інформаційного пошуку в мережі Інтернет. Результатом тривалого пошуку за різними електронними адресами мали стати довідники інформаційних ресурсів за даною темою. Від студента вимагалось відібрати 50 електронних адрес, в яких містяться відповідні відомості, і скласти коротку анотацію до кожного із знайдених матеріалів. Оформлявся проект у вигляді електронної і надрукованої збірки Інтернет-адрес з короткими резюме. Це мало вигляд, як зображено на рис.1.

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В 2004-2005 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**
http://uintei.kiev.ua/education/average/meth_rec/vhvn.doc

Представлено перелік основних **нормативних документів**, що регламентують функціонування початкової школи. Пропонуються **типові навчальні плани** початкової школи: з українською мовою навчання; з українською мовою навчання з вивченням мов національних меншин; з навчанням мовами національних меншин. Аналізуються **особливості вивчення навчальних предметів**.

ПОЗАУРОЧНА РОБОТА З ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
<http://refsbank.info/moreinfo.php?diplomID>

Представлена **курсва робота** за планом:
 Вступ
 Зміст позаурочної роботи з природознавства в початковій школі.
 Формування ставлення до природи в учнів молодшого шкільного віку.
 Урахування вікових особливостей дітей у позаурочній роботі з природознавства.
 Можливості використання дитячої книги у позаурочній роботі з природознавства.
 Форми і методи позаурочної роботи з природознавства в початковій школі. Заключна частина.
 Література

Рис.1.Зразок оформлення анотацій до Інтернет-джерел з проблем початкової школи

На виконання проекту студентам давався один місяць часу. Результатом інформаційних пошуків стали проекти під назвою “Інформаційна культура вчителя”, “Проблеми початкової школи”, “Пізнавальна активність молодших школярів”, “Дидактичні ігри в початковій школі”, “Педагогічна творчість”, “Педагогічні технології в початковій школі”, “Інтегровані уроки в початковій школі” та ін. Під час створення проектів студенти одержували консультації у викладачів-предметників, лаборантів

Інтернет-класу, консультували один одного. Все це сприяло розвитку інформаційно-мережевої, а деякою мірою і професійної культури кожного першокурсника.

Для визначення рівня володіння навичками користування мережею Інтернет порівнювалися модальні значення до та після проведення занять в Інтернет-класі, а також після тривалого практичного використання мережі для підготовки проєктів. Студентам у процесі експерименту пропонувалося запитання: Якою мірою Ви володієте навичками пошуку необхідних відомостей в мережі Інтернет? Відповіді на це запитання розподілилися так (табл.2.):

Таблиця 2.

Зміна модальних значень ознак, що характеризують інформаційно-мережеву культуру студентів

Міра володіння навичками	До занять	Після занять	Після практичного застосування
Можу „викачати” з Інтернет будь-які інформаційні та програмні ресурси	1	4	11
Вмію з великого обсягу повідомлень швидко відібрати найбільш важливу	4	32	79
Вмію знайти потрібні відомості, але відчуваю труднощі у виборі найбільш важливих	11	64	10
Знаю, що таке Інтернет, але користуватися не вмію	72	0	0
Нічого про Інтернет не знаю	3	0	0

Значення ознаки, що зустрічається найчастіше, в математичній статистиці називається модою (Мо). Вона відповідає значенню з максимальною частотою. Цей значення називається модальним значенням.

З таблиці 2 видно, що найтипівішим (модальним) значенням до проведення занять в Інтернет-класі є “Знаю, що таке Інтернет, але користуватися не вмію”. Після кількох занять в Інтернет-класі модальним значенням стало “Вмію знайти потрібні відомості, але відчуваю труднощі у виборі найбільш важливих”. Така ситуація не могла задовольнити вимоги інформаційного суспільства до професійної підготовки вчителя. Очевидною стала необхідність систематичної роботи студента з мережею Інтернет. Саме тому було вирішено застосувати метод проєктів. Після тривалої систематичної роботи з мереженими матеріалами, що здійснювалася в мікрогрупах, анкетування дало модальне значення “Вмію з великого обсягу повідомлень швидко відібрати найбільш важливі”.

Отже, можна стверджувати, що запропонована методика дала позитивний результат. Студенти в процесі експерименту навчилися працювати з великими обсягами різноманітних повідомлень, вибирати з них найбільш важливі.

Набуті навички з пошуку й анотування знайдених матеріалів, а також самі джерела та їх переліки стануть у нагоді під час підготовки до практичних занять з різних дисциплін, написання курсових і дипломних робіт, під час педагогічної практики і професійної діяльності після закінчення ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулеватий А.А. Інформаційна культура як основа психологічної готовності особистості до використання комп'ютерної техніки // Самовиховання як фактор розвитку особистості: Збірник наукових праць №23. Частина II. – Хмельницький: Видавництво Національної академії ПВУ, 2002. – 431 с.
2. Гуревич Р.С. Інформаційна культура – важлива складова загальної культури особистості // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми /Зб.наук.пр.у2-х част. – Ч.1. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – С.42-47.
3. Жалдак М.І. Формування інформаційної культури вчителя /<http://www.icfst.kiev.au>
4. Жилкин В.В. Понятие информационной субкультуры // Информатика и образование, №2. – 2005. – С.106.
5. Карабін О. Інформаційна культура студентів в контексті модернізації педагогічної освіти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – №2. – 149 с.
6. Медведєва Е.А. Основы информационной культуры: Программа курса для вузов // СОЦИС. – 1994. – №11. – С.59-65.
7. Першиков В.И., Савинков В.М. Толковый словарь по информатике. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 543 с.
8. Семеновкер Б.А. Информационная культура: От папируса до компактных оптических дисков // Библиогр. – 1994. - №1. – С.12.